

π. Ηρακλής Αθ. Φίλιος*

Η αίσθηση μπορεί να έχει φύση αναίσθητη; Μπορεί να ει-ναι, αλλά το «είναι» της να μην είναι; Αυτά, θα πει κάποι-ος, είναι παράλογα. ...

Βέβαια, η φύση των όντων εμπίπτει στην φιλοσοφία της κτιστότητας, άρα της περατότητας, της φθοράς κ.ο.κ. Αυτή η φύση της αίσθησης, μπορεί να μην έχει αίσθηση; Τότε πώ ς γίνεται να είναι αίσθηση;
Κάλεσε τον Descartes, τον Berkeley, τον Spinoza, ή ψηλάφησε μέσα από τους μυστικούς Διονύσιο Αρεοπαγίτη, Μάξιμο Ομολογητή. Δύο αντίθετες τάσεις, αντιλήψεις. Ξένες, ολότελα, ξένες, μεταξύ τους. Η πρώ τη γέννησε την αθεϊα στη Δύση. Αυτό δεν το ήθελαν στη Δύση, γι' αυτό διψάνε για σήμερα για Μάξιμο και Διονύσιο. Στη Δύση τους έλκυε το μυστήριο. Το είχαν ανάγκη. Αλλά πώ ς; Ανερμήνευτο διά της αισθήσεως. Δεν ήθελαν την αντίληψη μέσα από τη νόηση, ήθελαν την εμπειρία. Ε, αυτό, η Δύση το τερμάτισε. Και γέννησε την αθεϊα. Ερμήνευσε τον Θεό. Και ήρθε ο Kant, ο Nietzsche και χτύπησαν την Εκκλησία στη Δύση. Δεν γνώ ρισαν τον Μάξιμο, τον Νύσσης, τον Διονύσιο. Αν τους γνώ ριζαν, θα ήταν φιλόσοφοι μεγάλοι της χριστιανοσύνης.
Ο Descartes με τους στοχασμούς χρησιμοποιεί τα επιχειρήματα, ο Berkeley ταυτίζει την ύπαρξη με την αντίληψη (esse est percipi), ο Spinoza ζαλίζει με τα θεωρήματα και τις λογικές αποδείξεις. Αυτά, όλα, άφησαν και αφήνουν κενό στον άνθρωπο. Γιατί η αθεϊα καλπάζει στη Γαλλία; Γιατί ο δυτικός σύγχρονος άνθρωπος γίνεται ολοένα και περισσότερο καταθλιπτικός; Απεμπόλησε το μυστήριο η Δύση. Στήριξε κάθε αλήθεια περί των πραγμάτων σε κτιστές σηματοδοτήσεις, που φέρνει η λογική, ο νους. Κι αυτό, το αντιλήφθηκε ο απλός άνθρωπος, πως δηλαδή, ο Θεός δεν ερμηνεύεται, δεν αποδεικνύεται, δεν προσεγγίζεται νοησιαρχικά.
Και η Ανατολή; Κι εκεί, πάλι, δυσκολεύουν τα πράγματα. Υπάρχουν άλλοι δρόμοι ψηλάφησης του Θεού. Θέλεις να γνωρίσεις τον Θεό; Δεν υπάρχει Θεός! Στον Θεό ταιριάζει το μη «είναι», θα πει ο Μάξιμος Ομολογητής. Άντε, τώ ρα, να γνωρίσεις τον Θεό. Αυτό το Εν (θυμίζει το Εν του Πλωτίνου), για το οποίο κάνει λόγο ο Διονύσιος Αρεοπαγίτης στο «Περί Θείων Ονομάτων», προσεγγίζετε πέρα από τη λογική και τη νοερή μας δύναμη, όπως θα γράψει. Και γίνεται σαφής και προσεκτικός, ήδη, από την αρχή του βιβλίου του. Θα γράψει, μάλιστα, πως «τιμούμε την επάνω από νου και ουσία κρυφιότητα της ιεραρχίας με απερίεργη ευλάβεια του νου και τα άρρητα με σώ φρονα σιγή». Δεν προφυλάσσει τον Θεό, εδώ , ο

Διονύσιος. Δεν έχει ανάγκη ο Θεός. Την χριστιανική ανθρωπολογία προφυλάσσει, κι αυτό το βλέπουμε στις Οικουμενικές Συνόδους, και ιδιαίτερα στην Δ' Οικουμενική Σύνοδο (451). Την σωτηρία του ανθρώ που περιφρουρεί, η οποία διασφαλίζεται μέσα από το πρόσωπο του Χριστού. Σε αντίθετη περίπτωση, τί συμβαίνει; Ο Θεός είναι νεκρός, αυτό που είπε, δηλαδή, ο μεγάλος φιλόσοφος Nietzsche, τη φράση του οποίου πολλοί εκκλησιαστικοί, δυστυχώ ς, ακόμη δεν έχουν κατανοήσει ή δεν θέλουν.
Και σε τι διαφέρει ο Descartes από την σκέψη του Διονυσίου Αρεοπαγίτου; Μήπως ο ίδιος, στους «Στοχασμούς περί της πρώ της φιλοσοφίας», δεν αποκλείει τις αισθήσεις, προκειμένου να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού; «Θα κλείσω τώ ρα τα μάτια, θα βουλώ σω τα αυτιά, θα απομονώ σω όλες τις αισθήσεις, θα εξαλείψω επίσης από τη σκέψη μου όλες τις εικόνες των σωματικώ ν πραγμάτων ή, επειδή μετά βίας μπορεί να γίνει αυτό, θα τις εκλάβω ως κενές και ψευδείς». Αλλά, παρόλο που προσπαθεί να απομονώ σει τις αισθήσεις, εντούτοις, βασίζεται στο ιδεολογικό, κοσμολογικό, οντολογικό, επιχείρημα για να αποδείξει την ύπαρξη του Θεού.
Βέβαια, δεν σημαίνει πως ο Θεός είναι αδιάφορος προς τον άνθρωπο. Αυτό θα το 'λεγε ο Πλωτίνος, ο Πορφύριος. Που να ακούσουν για κοινωνία Θεού και ανθρώ πων; Είναι αδύνατον για την νεοπλατωνική σκέψη κάτι τέτοιο. Ο Θεός τι σχέση έχει με τον κόσμο αυτό όπου επικρατεί το κακό;Έχει σχέση, θα έρθει να πει ο Μάξιμος Ομολογητής. Και μάλιστα σχέση αναλογίας, συνεργίας, όρους που χρησιμοποιούν και άλλοι Πατέρες. Σχέση συνάντησης, όπου ο Θεός ανοίγεται όσο ανοίγεται ο άνθρωπος. Άρα, σχέση ελευθερίας! Υπέροχη σχέση. Ο Θεός αν σέβεται τον άνθρωπο. Ακατάληπτα πράγματα αυτά, έχουν βάθος, έχουν ομορφιά.
Ποια αίσθηση, λοιπόν, μας βεβαιώ νει για την ύπαρξη, τη συνάντηση, τη σάρκωση, τη θέωση; Αναίσθητη σίγουρα, σε επίπεδο τρόπου. Ο τρόπος δηλώ νει το πως των πραγμάτων. Στην αντίληψη του χωροχρονικού πεπερασμένου, το οποίο αν και απλησίαστο, παραμένει κτιστό, έρχεται η ενέργεια της κοινωνίας, η λειτουργία των πραγμάτων, που μυσταγωγούν το πνεύμα της αντίδοσης, τους ενός στο άλλο, του Θεού στον άνθρωπο, του ανθρώ που στον Θεό. Αυτή η αλληλοπεριχώ ρηση γίνεται ως κένωση, αλλά με όρους καθαρότητας, κάθαρσης (στην εκκλησιαστική γλώ σσα). Κάθαρσης του νου και άσκησης των γεγυμνασμένων αισθητηρίων. Ως παραδοχή ενδελεχούς αποκάλυψης της μοναδικότητας και αποκλειστικότητας της τριαδικής παρουσίας, η σάρκωση φτωχαίνει την ανθρώ πινη λογική και παραμερίζει κάθε απόδειξη που θέλει να βεβαιώ σει την ύπαρξη. Και η αυτο-ύπαρξη γίνεται η όντως ύπαρξη, αφού σαρκώ νεται στη μήτρα της Θεοτόκου.
Αυτή είναι η αίσθηση του ορθόδοξου ανθρωπισμού. Το πλησίασμα του Θεού στον άνθρωπο. Κι αν η φιλοσοφία, κάποιες φορές, αδυνατεί να προσεγγίσει και να πιστέψει σε μία τέτοια μοναδική συνάντηση των κτιστώ ν όντων με την υπερουσιότητα και κρυφιότητα της θεότητος, αυτό το καταφέρνει ο Θεός, καθώ ς η πρωτοβουλία ανήκει στον Θεό και όχι στον άνθρωπο. Εξάλλου, όταν ανήκε αποκλειστικά στον άνθρωπο, αποδείχθηκε πως η αίσθηση υπήρξε πάντοτε αναίσθητη.

***π. Ηρακλής Αθ. Φίλιος (Βαλκανιολόγος, Θεολόγος)**
διάκονος Ι.Μ. Σταγώ ν & Μετεώ ρων